

УДК 37.013..41:37.048.4

БЕРЕЗА Вікторія Ярославівна,

аспірант кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи,

Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького

e-mail: korol-vic@hotmail.com

ВПЛИВ БАТЬКІВ НА ВИБІР МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ ЇХ ДІТЬМИ

У статті розглядається проблема вибору дитиною майбутньої професії з урахуванням впливу різних факторів. Важливим чинником вибору професії учителя стає ставлення батьків до цієї професії. Спостерігається розбіжність у мотивах батьків різних професій і батьків, які працюють учителями. В обох групах преvalюють утилітарні мотиви (1 ранг), соціально-особистісні мотиви (2 ранг), соціально-утилітарні мотиви (3 ранг), у той час, як соціальні мотиви посідають останнє місце (4 ранг).

Ключові слова: професія; вплив різних факторів; мотив; ставлення до професії учителя; утилітарні мотиви; соціально-особистісні мотиви; соціально-утилітарні мотиви; соціальні мотиви.

Вибір професії відбувається дитиною наприкінці навчання у школі, хоча дехто з них визначається з майбутньою професією набагато раніше. Дитина обирає не тільки майбутню професію, але й навчальний заклад, у якому хоче навчатися. Зрозуміло, що для того щоб дитина свідомо обрала собі майбутню професію, необхідно здійснити профорієнтаційну роботу. Ця проблема знайшла своє відображення у багатьох наукових роботах П.П. Блонського, Л.С. Виготського, А.С. Макаренка, К.К. Платонова, С.Т. Шацького [1–7] й інших. Вони розробляли й настійно проводили в життя ідею трудової політехнічної школи, вважаючи, що саме така школа забезпечить підготовку молодих людей до життя і праці. П.П. Блонський, обстоював таку школу в справі знайомства з виробництвом [1]. У ній, на думку П.П. Блонського, дитина, отримуючи інформацію про різні професії і виробництва, зможе швидше зорієнтуватися у виборі професії для себе. Характеризуючи вікові особливості підлітка він зазначав основні причини, що спонукають дитину вибрати ту чи ту професію [2], серед яких він акцентував увагу на тому, що саме ця професія їй подобається і що вона має здібності до неї.

Досліджуючи творчість відомий радянський психолог Л.С. Виготський особливу увагу приділяв творчій уяві, яку характеризував «як ... створення нових образів і ідей» [3]. А.С. Макаренко наполягав на тому, що вихователь повинен знати про вподобання школяра щодо професій: його нахили, зусилля, що він докладає, щоб досягти свого наміру,

реалістичність його прагнень [5]. С.Т. Шацький закликав педагогів надавати кожному школяру допомогу в максимальному розвитку сил і здібностей «у найбільш підходящому для нього напрямку» [6]. Учені психологи професійною орієнтацією називають «систему психолого-педагогічних і медичних заходів, що допомагають кожному представнику підростаючого покоління вибрати собі професію з урахуванням потреб суспільства й своїх здібностей» [5, с. 131].

Ми розглядаємо професію як одну з соціальних цінностей, оскільки вона обирається дитиною досить свідомо, з урахуванням не тільки своїх інтересів але й потреб суспільства. Отже нас цікавить питання, під впливом яких факторів відбувається цей процес вибору професії. Існує таке поняття, як профорієнтаційна робота, що передбачає подання професійної інформації, проведення професійної консультації, здійснення професійної орієнтації [4]. Якщо йдеться про педагогічну професію, то говорять пропедевтичну педагогічну підготовку. Зрозуміло, що цими питаннями займається школа, яка проводить різного плану заходи (зустрічі з людьми різних професій, з батьками дітей, які навчаються в класі – представниками різних професій, екскурсії на підприємства, до навчальних закладів міста, зустрічі з викладачами різних навчальних закладів, які дають інформацію про особливості навчання в їхньому навчальному закладі й т. ін.). Для того, щоб здійснити таку роботу, вчителю необхідно багато працювати над цим питанням. Найперше, що вони можуть зробити – це прорекламувати свою педагогічну професію, тобто забезпечити орієнтацію на професію учителя.

Знаючи позитивні та негативні можливості прояву загальновідомих якостей, притаманних тому чи тому типу темпераменту, при здійсненні пропедевтичної педагогічної підготовки, необхідно подбати про шляхи та умови формування, розвитку, вдосконалення необхідних, бажаних для вчителя якостей. При цьому важливо стимулювати бажання майбутнього абітурієнта до самовдосконалення, створення стійкої мотивації самоосвіти, самовиховання, що набуває особливої ваги в сучасних умовах швидкого розвитку нових, економічних відносин, перегляду ідеологічних позицій, осмислення з позицій сьогодення загальнолюдської моралі. Оскільки одного бажання «створити» себе недостатньо, особливої ваги набуває формування системи знань про професію (професійна освіта) і вмінь забезпечити виконання функціональних обов'язків, про свої можливості в ній і вмінь здійснити це. Велике значення для формування майбутнього вчителя має також мікросередовище, в якому виховується особистість. Великого значення набуває система цінностей батьків, ставлення матері до батька, батька – до матері, їх відносин між собою, їх ставлення до дитини в сім'ї. З системи цінностей нас цікавить ставлення батьків до вибору дитиною професії вчителя, усвідомлення ними місця, ролі, значення професії вчителя для суспільства.

Таблиця 1

Мотиви батьків вибору професії вчителя їх дітьми

N п/п	Мотив	Кількість батьків (%)			
		Так	До деякої міри	Ні	Ранг мотивів
1	Не хочу, щоб дитина виїздила з міста	61,7	16,2	22,1	1
2	Професія гарантує відпустку влітку	35,1	32,3	53,8	2
3	Щоб продовжили традицію родини	31,3	11,7	57	3
4	Я можу допомогти оволодіти нею	19	39,2	41,8	4
5	Я люблю цю професію	15,2	34,2	48,4	5
6	Це найкраща професія для дівчини	12,0	31,3	56,6	6
7	Тому що це найкраща професія	11,1	25,3	63,6	7
8	Не уявляю іншої професії для дитини	5,4	34,2	60,4	8
9	У цієї професії велике майбутнє	3,2	36,4	60,4	9
10	Це почесна професія	3,2	63,3	33,5	10
11	Професія гарантує роботу у майбутньому	17,4	41,1	41,5	11
12	Ненормований робочий день	16,1	71,2	11,7	12

Результати анкетування батьків шкіл міста показали, що тільки 12% з них хотіли б, щоб їх діти обрали професію вчителя, 25% заперечували б проти такого вибору, а 63%

вагаються, але не заперечують категорично проти цього. Аналіз мотивів такого ставлення батьків до вибору професії вчителя як сфери майбутньої професійної діяльності дитини дозволяє висловити сумнів у високій оцінці соціального значення професії вчителя у сучасному суспільстві.

Найбільша кількість опитаних (61,7%) погоджується з вибором своєї дитини, оскільки не хотіли б, щоб дитина виїжджала на навчання до іншого міста (1 ранг), у той же час, більше половини батьків (56,6%) заперечують те, що це одна з найкращих професій. Передбачені відповіді на поставлені запитання можна умовно розподілити на 4 групи, що можуть бути ілюстрацією до

- 1) соціальних мотивів (8, 9, 10);
- 2) соціально-особистісних мотивів (2, 3, 7);
- 3) соціально-утилітарних мотивів (1, 4, 5);
- 4) утилітарних мотивів (6, 11, 12).

До соціальних мотивів ми відносимо ті, що відображають високу соціальну оцінку професії вчителя і віру в її значення для суспільства (це почесна професія, у неї велике майбутнє). Ними керуються у виборі дитиною майбутньої професії 11,85% батьків. Серед соціально-особистісних ми розглядаємо ті з них, керуючись якими людина виходить з того, що ця професія їй подобається як представнику соціуму (не уявляю іншої професії для дитини, для дівчинки). Ними керуються у виборі дитиною майбутньої професії 77,5% батьків. Соціально-утилітарні мотиви характеризують людину, яка бере до уваги інтереси близького оточення (продовження родинних традицій) та свої особисті (можу допомогти оволодіти професією). Ними керуються у виборі дитиною майбутньої професії 95,9% батьків. Чисто утилітарні мотиви керують людиною, яка обирає професію, беручи до уваги її переваги перед іншими професіями (гарантована відпустка влітку). Ними керуються у виборі дитиною майбутньої професії 16,1% батьків. Ми бачимо, що в межах цих груп кількісні показники дещо відрізняються, в той час, як різниця у показниках між групами досить помітна. Так, по результатах позитивних відповідей на першому місці знаходиться група утилітарних мотивів (61,7%; 35,1%; 11,1%), на другому – соціально-утилітарні (1,3%; 15,2%; 19%/), на третьому – соціально-особистісні (11,1%; 5,4%; 12,0%) і на четвертому, останньому – соціальні (3,2%; 3,2%; 17,4%). Можна гіпотетично передбачити, що педагогічна професія батьків позитивно впливає не тільки на формування професійних намірів особистості, але й зумовлює процес формування ряду якостей, необхідних для успішного становлення, вдосконалення педагогічної діяльності до рівня педагогічної майстерності.

Таблиця 2

Мотиви вибору батьків-вчителів педагогічної професії їх дітьми

N п/п	Мотив	Кількість батьків (%)			
		Так	До деякої міри	Ні	Ранг мотивів
1	Тому що це найкраща професія	57,2	6,4	36,4	1
2	Професія гарантує відпустку влітку	53,8	34,1	12,1	2
3	Не хочу, щоб дитина виїздила з міста	52,0	42,2	5,8	3
4	Ненормований робочий день	46,3	43,9	9,8	4
5	Щоб продовжили традицію родини	40,5	19,6	39,9	5
6	Тому, що я можу допомогти оволодіти нею	37,1	40,5	25,4	6
7	Це найкраща професія для дівчини	36,4	43,4	20,2	7
8	У цієї професії велике майбутнє	34,7	53,8	11,5	8
9	Не уявляю іншої професії для дитини	34,7	42,8	22,5	9
10	Професія гарантує роботу у майбутньому	34,7	57,2	8,1	10
11	Тому, що я люблю цю професію	31,8	48,0	20,2	11
12	Це почесна професія	19,1	63,6	17,3	12

Реально існуюча ситуація свідчить про те, що на формування, наприклад, професійних намірів особистості, впливає не стільки факт професії батьків, скільки їх особиста позиція педагога й ставлення до педагогічної професії. У зв'язку з цим ми

проаналізували особливості впливу батьків, які на сьогодні працюють учителями загальноосвітньої школи.

Найбільша кількість респондентів (57,2%) бажають, щоб їх діти стали вчителями (мотив «це найкраща професія» займає I ранг). У той же час 39,9% учителів не хочуть, щоб їх діти продовжували традицію родини. Вони вважають, що це надто важка професія. При порівнянні отриманих даних з даними про ставлення цих респондентів до своєї професії бачимо, що 34,1% з них запевняють, що люблять свою професію, 49,1% вважають, що їм вдалося пристосуватись до її вимог, а 16,8% висловлюють відверто негативне ставлення до неї, тобто не люблять її. Група тих, хто, певною мірою, пристосувався до професії досить неоднорідна. Серед них є частина таких, які хотіли б, щоб їх діти стали вчителями й тих, хто заперечує проти цього. Певною мірою відрізняються дані по групах мотивів. Ми вже говорили про ці відміни, але зараз вважаємо за потрібне не тільки нагадати про це, але в порівнянні з мотивами батьків, які працюють учителями.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз мотивації батьків вибору педагогічної професії

N п/п	Мотивація	Батьки різних професій (ранг)	Батьки-вчителі (ранг)
1	Соціальна	4	3
2	Соціально-особистісна	3	4
3	Соціально-утилітарна	2	2
4	Утилітарна	1	1

У вчителів щодо вибору педагогічної професії також переважають утилітарні та соціально-утилітарні мотиви, при тому, що в кількісному складі їх дещо більше ніж серед батьків інших професій (у групі батьків, які керуються соціально-утилітарними мотивами їх більше майже вдвічі). Існує різниця також у ранжуванні 1 та 2 групи мотивів. При цьому слід зазначити, що в кількісному складі серед учителів соціальної мотивації майже в 3,5 рази більше, а в групі соціально-особистісної – більше ніж у 5 разів. Це говорить про те, що оцінка соціального значення учителями своєї професії значно вища, ніж людьми інших професій.

Серед основних цінностей, які для педагогічної діяльності мають першочергове значення у системі готовності вчителя до професії ми розглядаємо такий показник його спрямованості на неї, як ставлення до неї. Співставлення отриманих даних по трьох позиціях: позитивний, негативний прояв показників та ставлення до професії в цілому (люблять професію, пристосувалися до неї, не люблять її) свідчить про те, що відповідь «так» тобто висловлення певної згоди з тим чи тим висловлюванням можна спостерігати в дещо більшій кількості вчителів у порівнянні з кількістю тих, хто любить свою професію. У той час, як кількість цих же респондентів, згодних з висловом про негативний прояв показників менше. Протилежна картина спостерігається при порівнянні подібних даних з кількісним складом тих, хто запевняє, що професію не люблять. Отримані дані ще раз підтверджують припущення про те, що група тих, хто вважає, що лише пристосувався до професії досить неоднорідна в своєму ставленні до професії. Отже вчителів необхідно працювати, здійснюючи профорієнтаційну роботу не тільки з учнями, але й їх батьками також, роз'яснюючи їм важливість вибору професії з урахуванням інтересів, нахилів, бажань самої дитини. Для цього можна використати такі форми роботи як лекція, групова й індивідуальна бесіда, консультація та ін.

Зрозуміло, що професія педагога ставить дуже високі вимоги до людини, яка вже працює або збирається стати педагогом. Проблема в цьому випадку полягає в тому, щоб, по-перше, визначити якості, необхідні для роботи вчителем, якості, якими володіє їхня дитина, а, по-друге, відібрати надійні методики, які б забезпечили діагностування їх наявності в абітурієнта педагогічного ВНЗ. Її розв'язання значно ускладнюється тим, що цілий ряд якостей, завдяки яким особистість може досягти успіху, вона прагне приховати. Тому їх виявлення потребує використання комплексу методів, серед яких неабияке місце посідає спостереження. Результативне використання цього методу стає можливим протягом

здійснення пропедевтичної педагогічної підготовки майбутніх абітурієнтів педагогічних ВНЗ.

Слід зазначити, що рівень самостійної педагогічної діяльності зумовлюється рівнем готовності вчителя до неї. Її можна розглядати як єдність спрямованості на професію і підготовки до неї в системі теоретичного й практичного компонентів. Результати проведеного педагогічного дослідження свідчать про те, що спрямованість має найбільшу факторну вагу серед усіх тих, які зумовлюють рівень педагогічної діяльності як студента протягом усіх видів педагогічної практики, так і вчителя, який вступив на самостійний професійний шлях. Це означає, що цілеспрямована робота по формуванню спрямованості на професію, певною мірою, може зумовити рівень як теоретичної, так і практичної підготовки.

Отже профорієнтаційна робота дуже важлива й займатися нею повинна не тільки школа, а й уся сім'я дитини.

Список використаної літератури

1. Блонский П.П. На путях к политехнизму / П.П. Блонский // Блонский П.П. Избранные педагогические произведения. – М. : Издво АПН РСФСР, 1961. – С. 364–370.
2. Блонский П.П. Выбор профессии / П.П. Блонский // Блонский П.П. Избранные педагогические произведения. – М. : Издво АПН РСФСР, 1961. – С. 518–521.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк : Книга для учителя / Л.С. Выготский. 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.
5. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса / А.С. Макаренко // Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т.: Т. 1. – 1983. – С. 267–329.
6. Шацкий С.Т. Дети – работники будущего // Шацкий С.Т. Педагогические сочинения: в 4 т. / под ред. И.А. Каирова [и др.]. – М. : Просвещение, 1962–1965. – Т. 1. – 1962. – С. 197–265.
7. Платонов К.К. Вопросы психологии труда / К.К. Платонов. – 2-е изд., доп. – М. : Медицина. 1970. – 264 с.

References

1. Blonsky, P.P. (1961). *On the way to polytechnics*. In Blonskiy, P.P. Selected pedagogical works. Moscow: Publishing House of the APS of the RSFSR, 364–370. (in Rus.).
2. Blonsky, P.P. (1961). *Choice of profession*. In Blonskiy, P.P. Selected pedagogical works. Moscow: Publishing House of the APS of the RSFSR, 518–521. (in Rus.).
3. Vygotsky, L.S. (1991). *Imagination and creativity in childhood. Psychological essay: A book for teachers*. 3rd ed. Moscow: Enlightenment. (in Rus.).
4. Goncharenko, S.U. (1997). *Ukrainian Pedagogical dictionary*. Kiev, Lybid. (in Ukr.).
5. Makarenko, A.S. (1983). *The method of organizing the educational process*. In Makarenko, A.S. Pedagogical compositions in 8 vol.: Vol. 1, 267–329. (in Rus.).
6. Shatsky, S.T. (1962). *Children are the workers of the future*. In Shatsky, S.T. Pedagogical works in 4 volumes. In I.A. Kairov [and others] (Ed.). Moscow: Enlightenment, Vol. 1, 197–265. (in Rus.).
7. Platonov, K.K. (1970). *Questions of labor psychology*. 2nd ed., supplem. Moscow: Publishing Medicine. (in Rus.).

BEREZA Victoria,

Postgraduate Student of Social Pedagogy and Social Work Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: korol-vic@hotmail.com

THE INFLUENCE OF PARENTS ON A CHOICE OF FUTURE PROFESSION BY THEIR CHILDREN

Abstract. *The article deals with the problem of child's change of future profession accounting the influence of different factors. It is under stable, that if you want a child to choose its future profession consciously you must do some preprocessing work. We understand profession as one of social values, as a child chooses it too consciously with due regards for not only its interests but for wants of society. There is such determination as preprocessing work which fore seen giving professional information, a conduction professional consultation, an accomplishment of different measures (meeting with peoples of different professions, with children's parents of different professions, excursions to enterprises, to education institutes of a town, meetings with teachers of different disciplines, that give an information about peculiarities of study in their education institute and so on). Knowing positive and negative possibility of common people's showing of their qualities inherent to any temperament you must look after ways and conditions of formation, development and improving of necessary, wanting qualities for a teacher to accomplish propaedeutic pedagogical preparation. Micro surrounding of a child has a big meaning for formation of future teacher. Parents' system of values has a big meaning, mother's attitude to a father, a father – to a mother, their attitudes between them, and their attitude toad child in a family. It is important to stimulate a want of future school-leaver for improvement, creating of stable motivation for self-*

education that has special meaning in modern conditions of quick development of new economical attitudes, revising of ideological positions. Parents' attitude to that profession of teacher becomes important factor. Discrepancy in motives of parents with different professions and parents, who works at school, is observed. Utility motives prevail in this groups (1 rang), social-personal motives (2 rang), social- utility (3 rang), social motives take the last place (4 rang) at the same time.

Key words: *profession, influence if different factors, motive, attitude to that profession of teacher, utility motives, social-personal motives, social-utility motives, and social motives.*

*Одержано редакцією 16.06.2017
Прийнято до публікації 19.06.2017*